

Vážení a milí medievisté FF UK,

jak jsme vás již předběžně informovali, v lednu 2016 se uskuteční přátelské pracovní setkání na téma „středověká komika“. Termín je stanoven na úterý a středu **19.–20. ledna 2016**, místo konání ještě upřesníme.

Máte-li chuť se aktivně zúčastnit, zašlete nám prosím náměty (tj. název a stručná anotace) svých krátkých příspěvků (cca. 15 minut). Cílem setkání není ani tak prezentace výsledků vaší práce, jako spíše sdílení badatelských nejistot a pochybností. Každý příspěvek by měl být především odrazem vaší zvědavosti a již svou strukturou by tedy měl vést k diskusi – otázky spíše ostatním účastníkům klást, než je předem autoritativně zodpovídat. Vhodná by proto byla například společná četba pramene, prohlížení obrázků a artefaktů, poslech hudby atd. Následnou diskusi (vždy opět cca. 15 minut) po jednotlivých příspěvcích i na závěr jednotlivých sekcí budou vést střídající se dvojice moderátorů – pokud máte o moderování také zájem, dejte nám prosím vědět.

### **Proč se zabývat středověkou komikou?**

Při setkání se středověkými prameny se badatel mnohdy neubrání úsměvu. Komicky dnes působí mnohdy neproporční postavy na středověkých iluminacích, absurdními se jeví zápletky příběhů či bizarní argumenty. Stojí tento aktuální zážitek směšnosti v cestě hlubšímu a citlivému porozumění pramenům?

Komika se obvykle rodí z tvořivé deformace normality, z disproporčnosti a překvapivé nesourodosti. Estetická měřítko 21. století jistě nemusí odpovídat středověkým představám o souladu. Humorně tedy působí i to, co bylo kdysi míněno smrtelně vážně, a naopak mnohé aspekty středověkého humoru nám dnes zcela unikají – jejich komika byla založena na směšné deformaci normalit středověkých, nikoli těch současných. S proměnami horizontů očekávání se posouvají i podmínky směšnosti.

Zajímá nás, jakým (pokud vůbec nějakým) směrem tato historická proměna probíhá, zda je nám autentická středověká komika ve své celistvosti dostupná, a zda badatelův úsměv nad pramenem, jehož původní vyznění možná směšné být nemělo, nebrání adekvátnímu porozumění.

Promyšlení středověké komiky (ať už verbální či neverbální) je podstatné i s ohledem na celkový obraz středověku a historického vývoje evropské společnosti. Schematické obrazy modernizační teorie či představy o pokrokovém směřování měly tendenci odsouvat středověkou kulturu v protikladu k dospělé či vyspělé současnosti do imaginární oblasti dětství – naivity, nerozumu, doslovnosti, neschopnosti ironizujícího intelektuálního odstup. Doklady středověké komiky, založené na principu nadsázky či parodické reflexivity, mohou podobné představy vyvracet.

Komika se nadto projevuje v nejrůznějších oblastech života a v rozličných společenských situacích. Jako výsostně kulturní projev se jeví být vhodným nástrojem interdisciplinární diskuze napříč medievistickými obory. Věříme, že podobné otázky si mohou klást jak obecná teorie kultury, lingvistika či religionistika, tak například dějiny umění, archeologie či muzikologie.

### **Témata, jichž by se diskusní příspěvky mohly dotýkat:**

#### **- časovost, nadčasovost a srozumitelnost komiky**

Dokážeme se smát středověkému vtipu? Jak vůbec poznáme, že se jedná a jednalo o vtip? A jak porozumět úsměvu, který na tváři badatele tak často vyvolává pohled na pravděpodobně zcela vážně míněné středověké obrazy a texty? Jak naložit s dnes humorným vyzněním autenticky seriózních pasáží středověkého příběhu? Byla každá marginální iluminace, jež dnes působí vtipně či přinejmenším úsměvně, komická i pro středověkého čtenáře?

#### **- existovala „středověká komika“?**

Je možné definovat specificky středověkou komiku, odlišnou od komiky antického Středomoří či evropského raného novověku? Je současná komika založena na jiných či zcela stejných principech a kritériích jako komika středověká? Lze např. na základě verifikovatelné strukturální analýzy (zahrnující rekonstrukci prvků „normality“ a následné rozpoznání jevů, jež tuto „normalitu“ komicky deformují) rozpoznat vtipnost? Co bylo více a co méně k smíchu, a z čeho se nejčastěji dělala legrace? Z autorit? Ze sexu? Z cizích národů a nepřátel? Nebo z něčeho úplně jiného?

### - sledovatelnost různých druhů komiky

Jsme schopni rozpoznat všechny úrovně středověké komiky? Nejsou některé prvky středověké humornosti pro dnešního badatele výraznější či přístupnější než jiné? Příklady rabelaisovského **sprostého humoru** či karnevalové bachtinovské komiky ritualizovaných převrácených hierarchií a hodnot je v pramenech možno vysledovat relativně snadno. Je nám však dostupný rovněž například středověký **slovní humor**? Ironie? Slovní hříčka či jemná nadsázka?

### - středověká reflexe a antropologie komiky

Jak středověká společnost rozuměla komice a jaký jí přikládala význam? Jak o komičnu, jeho smyslu a místě ve světě hovořila středověká filozofie a rétorika? Jaký byl vztah mezi komikou a stvořeným člověkem, lidským tělem, tělesným zdravím? Jaká byla cesta od humorální rovnováhy k dobré náladě? Jaký smysl měl smích? Byl prospěšný či nebezpečný? A opravdu se Ježíš Kristus ve středověké imaginaci nesmál?

### - zamyšlení nad pojmy

Jakými výrazy se v jazycích středověké Evropy hovořilo o komice a humornosti? Jaký byl mezi těmito výrazy vztah? Byla každá zábava vtipná? Nakolik byla komika k dobré zábavě potřebná? Jak rozlišit úsměv od smíchu? Byla každá komika směšná? A jak se z anekdoty stal žert?

### - komika a komunikace

Jaké funkce mohla plnit komika ve středověké komunikaci? Nalézáme ji více jako **tmelící znak lásky, blízkosti a porozumění**, či jako agresivní nástroj **distance, zesměšnění a ponížení**? Byla komika funkční součástí některých rituálů? Jsou známy podoby a druhy smíchu, jež s komikou nijak nesouvisí (vyvolané např. lechtáním či štěstím) – znal středověk i jiné smíchy, jež by nebyly projevem komického zážitku?

### - hranice komiky

Jaký humor byl ve středověku přípustný a jaký nepřípustný? V jakých situacích? Vyvíjela se nějak komika jednotlivých sociálních skupin? Měla středověká komika nějaké hranice? Byly tyto hranice v čase a prostoru proměnlivé? Existovala témata, z nichž nebylo možné, vhodné či srozumitelné si udělat legraci? Pojila se s komikou nějaká **tabu**? Existují ve středověké literatuře „žánry“, do nichž komika nenašla či nesměla najít cestu?

### - komika a moc

Měl ve středověku na smích právo každý? Byla reprezentace moci spojena spíše s vážností, či s komikou? Znal středověk **pojem trapnosti**? Měla obě pohlaví stejná práva na komiku? Byl ženský vtip směšný? Byl ženský smích vkusný? Smáli se nepřátelé navzájem vlastním vtipům? Byl středověký humor ve srovnání s tím moderním či postmoderním **brutální**? Znal středověk směšnost, jež nikoho neponižuje a na nikoho neútočí? Znal středověk **korektnost** či její ekvivalent?

### - komika a edukace

Jaké funkce plnila komika ve vzdělání? Jak mnemotechnické pomůcky využívaly komické prvky? A byly skutečně legrační, či spíše rozptylující a pouze zábavné? Jaký smysl mají komické historky tvořící součást středověkých historiografických děl? Usnadňovala komika poznání? A usnadňuje, či spíše komplikuje proces historického poznání dnešních badatelů?

Za CSS FF UK

Vojtěch Bažant a Martin Šorm

komika.css@gmail.com